

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ ДО ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Духовний розвиток особистості в сучасному суспільстві розглядається як глобальна проблема, яка на рівні соціуму визначає його можливості щодо виживання, а на індивідуальному – можливості особистості щодо самоактуалізації. Духовні основи розвитку людини розглядаються у безросередньому зв'язку з феноменом здоров'я. Саме духовне здоров'я в умовах ціннісної кризи цивілізації стає основним чинником відновлення гармонійних стосунків людини з собою, суспільством і природою та вирішення глобальних проблем сучасності. Оскільки цінності духовного здоров'я формуються в процесі виховання особистості, вагомішу роль у цьому процесі відіграє система освіти [2].

Із огляду на соціально-економічні негаразди в нашому суспільстві, масове поширення шкідливих звичок, пропаганду моральної розбещеності, агресії та жорсткості серед юнацтва, реальна практика вищої школи поки що не забезпечує збереження й поліпшення стану духовного здоров'я сучасної молоді. У зв'язку зі зростаючими тенденціями погіршення духовного здоров'я серед молодого покоління набуває актуальності підготовка майбутніх викладачів вищої школи до формування духовного здоров'я сучасної молоді, оскільки саме у віці 18 – 25 років відбувається остаточне засвоєння моральних норм поведінки, формується її соціальна спрямованість.

Завдання формування духовності в контексті проблематики становлення духовно здорової особистості як одного з пріоритетних завдань реформування та модернізації вітчизняної вищої освіти передбачено певними концептуальними й директивними документами. Його виконання потребує поглибленого аналізу духовного здоров'я, чинників формування, взаємозв'язку з іншими соціальними й освітніми феноменами. Відтак духовний розвиток стає важливим об'єктом освітнього аналізу в контексті впровадження в освітній процес духовно-орієнтованих цілей сучасної вищої освіти загалом та ідей здоров'язбереження зокрема [1].

Продуктивні ідеї щодо духовного розвитку особистості простежуються ще у творах Платона, Протагора, Аристотеля, Аврелія Августина, Хоми Аквінського, Р. Декарта, Дж. Локка, І. Канта, Г. Гегеля. Науковці стверджували, що духовний розвиток – це найефективніший шлях, який може видалити причини всіх проблем людини. Саме бездуховність і неосвіченість є головними причинами абсолютно всіх негаразд і хвороб людини. Духовність слід розуміти як діяльність

свідомості, спрямовану на пошук сенсу життя та свого місця в ньому, визначення критеріїв добра і зла, оцінювання за ними людей і подій, формування мотивів поведінки згідно із загальнолюдськими принципами моральності або всупереч їм. Духовні цінності відіграють роль повсякденних орієнтирів у предметній і соціальній дійсності та визначають поведінку людини.

У сучасних умовах характеристика людини як духовно здорової особистості, духовної та соціальної істоти в контексті її природи досліджується на міждисциплінарній основі, є предметом аналізу філософів, культурологів, педагогів, психологів, соціологів та інших науковців.

Сучасна система вищої освіти в Україні висуває значні вимоги до рівня професійної підготовки викладачів закладів вищої освіти. Серед завдань, які має вирішувати вища освіта є, насамперед, задоволення потреб суспільства та здобувачів освіти, зберігаючи духовне здоров'я учасників освітнього процесу.

Однією з умов досягнення цієї мети є професійна діяльність викладача закладів вищої освіти, який не тільки формує у студентів професійні компетентності, а й сприяє духовному розвитку молоді, максимально повно використовуючи потенціал освітнього процесу вищої школи для образного та емоційно-чуттєвого сприйняття навколишнього світу, забезпечуючи міцний фундамент для формування найважливіших рис особистості з високим рівнем духовності.

Професійна підготовка викладача закладів вищої освіти стосовно духовного розвитку сучасної студентської молоді включає в себе декілька складових: мотиваційно-ціннісну спрямованість, науково-теоретичну підготовку та готовність до рефлексії. Зміст кожного з компонентів професійної підготовки викладачів вищої школи до духовного розвитку молодого покоління визначається тими завданнями, які ставляться перед виконанням певного виду діяльності [1].

В процесі освітньої діяльності всі мотиви та спонукання різняться за змістом – пізнавальні та соціальні. Так, пізнавальні спрямовані на різні боки освітньої діяльності: на отримання нових знань, на оволодіння способами дій, на вдосконалення своєї навчальної роботи. Соціальні мотиви – прагнення навчатися, щоб мати авторитет в оточуючих (викладачів, батьків, товаришів)

Таким чином, спрямованість викладача вищої школи на духовний розвиток сучасної молоді передбачає сформованість сукупності властивостей і якостей, які можна подати таким чином: гуманістичний світогляд і ціннісні орієнтації, що дозволяють розглядати людину та її здоров'я як найвищі соціальні цінності; настанови на розуміння студента, проникнення в мотивацію його поведінки, розпізнання суттєвих рис особистості; настанови на ненасильницьку особистісно-професійну діяльність, на співробітництво й установлення педагогічно доцільних взаємин з учасниками освітнього процесу; свідоме ставлення та інтерес до

здійснення збереження духовного здоров'я студентів у процесі навчання, мотивація на особистісно-професійне вдосконалення [3].

Складність, динамічність, багатобічність, творчий характер освітньої діяльності, спрямованої на духовний розвиток сучасної молоді обумовлює необхідність свідомого й творчого застосування різноманітних прийомів і способів роботи, аналізу та пошуку оптимальних шляхів удосконалення освітнього процесу з урахуванням конкретних умов, особливостей колективу студентської групи, індивідуальних особливостей студентів, рівня їхньої загальної та спеціальної підготовки.

Освітня діяльність не повинна зводитися тільки до процесу передачі студентам певної суми повідомлень, які передбачені програмою, вона має бути націлена на формування особистості студента (його світогляду, духовності, загального розвитку, творчих здібностей, пізнавальної самостійності, взаємоповаги, взаєморозуміння тощо).

Важливе значення для духовного розвитку студентів під час організації освітнього процесу є інтерактивні методи навчання, які сприяють організації співробітництва студента з педагогом і однолітками, забезпечують ефективну суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників освітнього процесу, відкривають для студентів можливості встановлення чуйних, відданих взаємин, дозволяють реалізовувати природне прагнення кожного до спілкування, сприяють досягненню учнями високих результатів засвоєння знань та формування вмінь [6].

Такими чинниками, які позитивно впливають на особистість, є: здатність до співчуття, емпатії; здатність до рефлексії; уміння володіти своїми емоціями, долати дистрес, швидко й результативно приводити себе в необхідний психофізіологічний стан: уміння ефективно слухати, управляти діалогом, підтримувати зворотний зв'язок із партнером; прояв пошукової активності; толерантність. До чинників, що негативно впливають на здобувачів освіти, відносяться: авторитарність, категоричність, безкомпромісність; нестриманість, запальність, роздратованість, імпульсивність; байдужість, емоційна холодність, дистанційованість; недоброзичливість, ворожість [8].

Загалом, сприяючи духовному розвитку студентської молоді, викладач повинен проводити постійний аналіз і осмислення своєї діяльності, що вимагає від нього сформованості рефлексивної готовності.

Рефлексивними вміннями викладачів закладів вищої освіти, які сприяють здійсненню ними успішної освітньої діяльності, є: уміння вирішувати професійну проблему різними способами: чим більше ідей, тим легше проникнути в суть проблеми; уміння моделювати різні результати розв'язання професійної проблеми; уміння інтуїтивно відчувати протиріччя, які виникають у ході розв'язання професійної проблеми; уміння вибрати оптимальний спосіб та результат вирішення професійної проблеми, спираючись на інтуїцію й аналіз усіх «за» і «проти»; уміння своєчасно виявляти помилки та ліквідувати їх; уміння аналізувати свої дії; уміння проводити самоаналіз (дозволяє проникнути у

свій внутрішній світ і крок за кроком підніматися по сходах духовного сходження та пізнання, що дає можливість викладачу бути в гармонії із самим собою та з навколишнім світом, допомагає усунути розбіжність між почуттями, думками, словами та діями) [7].

Як зазначають психологи, засвоєння рефлексивних умінь сприяє гармонійному об'єднанню ліній особистості: те, що ми говоримо, те, як ми діємо, те, про що ми думаємо, те, у що ми віримо.

Таким чином, духовний розвиток особистості здійснюється через розвиток її духовної культури; освіта при цьому виступає як транслятор духовної культури, за рахунок чого в освітній діяльності формується специфічний простір духовності – основна передумова «одухотворення особистості», середовища, яке забезпечує її духовне здоров'я.

Духовний розвиток особистості відображає рівень розвитку духовних потенцій людини при відсутності духовних девіацій. Він є сукупністю характеристик духовного світу особистості, що пов'язані з її свідомістю та самосвідомістю: ментальністю, ставленням до сенсу життя, оцінкою реалізації власних здібностей і можливостей. Духовність, що пов'язана із загальнолюдськими істинами добра, любові та краси, опосередковує духовне здоров'я людини. Його основу визначає система моральних цінностей, напрямів і мотивів поведінки індивіда в суспільстві.

Література

1. Бойчук Ю.Д., Науменко Н.В. Підготовка майбутніх учителів до формування духовного здоров'я молодших школярів : теоретико-методичні аспекти: монографія. – Харків : ФОП Мезіна В.В., 2018. – 128 с.
2. Бойчук Ю.Д., Науменко Н.В. Духовне здоров'я: науковий аналіз поняття: колективна монографія. – Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. – 488 с.
3. Лук'янова Ю.С. Формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання здоров'язберігаючих технологій у професійній діяльності : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04. – Харків : 2011. – 20 с.
4. Науменко Н.В. Формування духовності як запорука збереження і зміцнення духовного здоров'я // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 22. – С. 29–33.
5. Науменко Н. В. Дефінітивна характеристика поняття «духовне здоров'я людини» // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. пр. – Харків : ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2012. – Вип. 32. – С. 115–124.
6. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб.. – Київ : А.С.К., 2004. – 192 с.
7. Сазонова О.С. Формирование рефлексивных учений учителей в системе педагогического образования // Начальная школа плюс до и после : науч.-метод. и психол.-пед. журн. – 2011. – № 2 – С. 76–79/
8. Смирнов Н. К. Здоровьесберегающие образовательные технологии и психология здоровья в школе. – 2-е изд., испр. и доп. – Москва : АРКТИ, 2006. – 320 с.